



EESTI KONJUNKTUURIINSTITUUT

ESTONIAN INSTITUTE
OF ECONOMIC RESEARCH

Rävala 6 19080 Tallinn Estonia tel 668 1242 fax 668 1240 e-mail eki@ki.ee

EESTI TOIDUKAUPADE POSITSIOON SISETURUL

(kodumaiste ja importtoidukaupade osakaal
Eesti kaupluste käibes ja sortimendis ning hinnad)

Tallinn
Mai 2009

Töö on teostatud Eesti Põllumajandusministeeriumi tellimusel

Koostaja: Vilja Vähi
tel 6681256
e-post vilja@ki.ee

Projektigrupi koosseis: Pille Liivaauk

EKI 19080 Tallinn Rävälä 6
Tel 6681242
Faks 6681240
E-post eki@ki.ee
<http://www.ki.ee>

Copyright © Eesti Konjunkturiinstituut

SISUKORD

Sissejuhatus	5
Eesti toidukaupade positsioon siseturul	7
Piimatooted	29
Lihatooted	53
Teraviljatooted	67
Joogid	81
Muud toidukaubad	97

SISSEJUHATUS

Põllumajandusministeeriumi tellimusel on käesolevat uuringut läbi viidud alates 1994. aastast. Kuni 2004. aastani toimus see kaks korda aastas ning alates 2005. aastast kord aastas. Töö eesmärgiks oli selgitada välja:

1. kauplustes pakutavate kaupade *sortimendi laius* ja kodumaiste ning importkaupade osakaal kaupluste *sortimendis*;
2. kodumaiste ja importkaupade *hinnatase*;
3. kodumaiste ja importkaupade *osatähtsus kaupluste käibes*.

Kaupade sortimendi ning kodumaiste ja importtoiduainete käibes osakaalu arvutuste aluseks on võetud vaadeldud kaubagrupi kogu kaupluses müügilolev sortiment. Hinna määramisel võeti aluseks igast kaubagrupid analoogsed indikaatorkaubad, mille nimekiri on toodud allpool.

Antud korduvuurimus annab ülevaate muutustest toidukaupade sortimendis ja kodumaise toodangu osakaalus 16 aasta jooksul. Põhjalikumalt on analüüsitud turul toimunud muutusi viimase aasta jooksul.

Töö läbiviimiseks kasutas Eesti Konjunktuuriinstituut järgmist metoodikat:

1. Eesti 13-s suuremas linnas valiti välja suurema käibega toidukauplused. Linnadeks, kus vaatlusi ja küsitlusi teostati, olid: Tallinn, Tartu, Võru, Valga, Viljandi, Pärnu, Haapsalu, Kuressaare, Rapla, Rakvere, Kohtla-Järve, Narva, Paide.

Tallinnas võeti vaatluse alla 6 kauplust, teistes linnades igas 2 kauplust. Lisaks viidi vaatlused läbi ka 15-s maapiirkondade kaupluses. Seega põhineb antud uuring 45 kaupluse vaatlusel.

2. Vaatlused ja küsitlused toimusid ajavahemikus

4. mai – 8. mai 2009.a.

3. Vaatluse alla võeti 27 toidukaubagruppi:

piim, juust, sulatatud juust, jogurt, või, kohupiim, jäätis, margariin, toiduõli, veiseliha, sealih, linnuliha, lihakonservid, keeduvorstid, suitsuvorstid, suitsuliha, leib, nisujahu, küpsised, makaronitooted, õlu, viin, mahl, kaerahelbed, konservkurk, värske kurk ja värske tomat.

4. Igas kaupluses viis EKI korrespondent läbi kaupluses müügiks pakutavate kaupade sortimendi vaatluse, mille käigus registreeriti pakutavate kaubanimetuste arv,

kaupade tootjamaad. Tootjamaa on määratud kindlaks pakendil oleva joonkoodi või eraldi märgitud tootjamaa järgi.

5. Igas kaupluses viidi läbi ka kaupluse spetsialistide küsitlus, kus kaupluse müüjad või juhataja andsid andmeid kodumaiste ja importkaupade osakaalu kohta käibes.

6. Igas kaupluses registreeriti kodumaiste ja imporditud toidukaupade hinnad alljärgneva nomenklatuuri järgi:

1. **Piim** – 2,5% kile ja pure; 3,5% kile ja pure 1- liitrised pakid
2. **Juust** – poolkõvad Edam, Gouda, Tilsiter tüüpi juustud, mitte viilutatud väikepakendid, mitte delikatess ja hallitusjuustud
3. **Sulatatud juust** – karpidesse pakendatud määride-, võide- ja toorjuustud
4. **Jogurt** – piima ja koorejogurtid väikepakendites <0,5l
5. **Või** – kõik müügilolevad võid, k.a. võided
6. **Kohupiim** – 250g pakid ning 300-500g torud
7. **Jäätis** – 0,8 - 1 liitrised pakendid lihtsat jäätist
8. **Margariin** – margariinid karpidesse pakendatud
9. **Toiduõli** – 1 l rapsiõlid + 1 l (sega) toiduõlid
10. **Veiseliha** – kõik v.a. sisefilee
11. **Sealiha** – kõik v.a. sisefilee
12. **Linnuliha** – ainult broileri kintsud
13. **Lihakonservid** – kõik v.a. pasteedid
14. **Keeduvorstid, viinerid** – kõik v.a. viilutatud väikepakendid
15. **Suitsuvorstid** – kõik täissuitsu,- poolsuitsu,- toorsuitsuvorstid v.a. viilutatud väikepakendid
16. **Suitsuliha** – kõik v.a. viilutatud väikepakendid
17. **Leib** – kõik
18. **Nisujahu** – kõrgema sordi nisujahu
19. **Küpsised** – kõvad ilma täidiseta ja katteta pakiküpsised (kroket)
20. **Makaronitooted** – sarvekese tüüpi makaronid
21. **Õlu** – 0,33 l ja 0,5 l plekkpurgid
22. **Viin** – 0,7 - 1 l pudelid
23. **Mahl** – 1 liitrine purepakis õunamahl
24. **Kaerahelbed** – tavalised, röstitud ja kiirkaerahelbed
25. **Konservkurk** – terved marineeritud, konserveeritud ja hapukurgid klaaspurgis
26. **Kurk** – värske kurk
27. **Tomat** – värske punane ja kollane tomat v.a. kirsstomat

Eesti toidukaupade positsioon siseturul

Toidukaupluste jaemüügikäive on viimastel aastatel suurenenud 11-19% aastas. 2008. aastal jaekäibe kasv aeglustus (11%, 2007.a 17%). Viimase aasta jooksul on Eestis suurematest toidukaupluste kettidest laienenud Selveri, Maxima, Rimi, Konsumi ning A ja O ketid. Uuringu teostamise ajal oli Eestis 152 A ja O, 63 Konsumi, 57 Säästumarketi, 52 Maxima, 35 Grossi Toidukaubad (partneritega), 34 Selveri, 22 Comarketi (partneritega), 18 Rimi, 8 Maksimarketi ja 5 Prisma kauplust. Käesolevas uuringus tehti vaatlusi suurtest kaubakettidest 4-s Rimi, 8-s Selveri, 4-s Maksimarketi ja 6-s Konsumi ning 1-s Prisma kaupluses. Odavkettide kauplused (nt Säästumarket, Maxima) uuringusse kaasatud ei olnud. Kauplustes, kus uuring läbi viidi, oli käesolevas töös uuritud toidukaupade sortiment kõige laiem endiselt Tallinna Ülemiste Rimis. Sortimendi osas jäi teisele kohale Tallinna Stockmanni toiduosakond ning kolmandaks Haabersti Rimi. Kõik kolm nimetatud kauplust on valiku laiuse osas olnud esiviisikus juba aastaid.

Vaadeldud tootegruppides on kodumaiste toodete osakaal kõigi uuringus osalenud kaupluste keskmisena püsinud viimastel aastatel 63-64% ringis. 2009. aastal oli **kodumaiseid tooteid sortimendis** 64% (2008.a 63%, 2007.a 64%). Tallinnas oli kodumaise toidukauba osakaal sortimendis käesoleval aastal 53%, teistes linnades 66% ja maapiirkonnas 69%.

Kuna uuring viiakse läbi piirkonna suuremates toidukauplustes ja kaupluskettide laienemine Eestis jätkub, siis suureneb pidevalt ka eri piirkondades elavate inimeste jaoks toidukaupade valik. Viimase aastaga on kauplustes kodumaise¹ toidukauba sortiment suurenenud vaadeldud 27-st tootegrupist 18-s. Valik vähenes 7-s tootegrupis: jogurt, nisujahu, viin, mahl, kaerahelbed, konservkurk, kurk (tabel 1.1). Kohalike toodete kaubavalik suurenes oluliselt juustu (+10 nimetust), õlle (+8), suitsuliha (+6), keeduvorsti ja jäätise (mõlemad +4) osas. Juustu ja suitsuliha sortiment suurenes samade toodete pakkumisena endisest suuremas valikus erineva suurusega pakendite arvel, jäätise ja kohupiima sortiment erinevate maitselisanditega toodete arvel. Õlle sortimendi laienemist

¹ Antud uurimistöö raames käsitletakse kodumaise kaubana Eestis asuva töötleva poolt toodetud kaupa ja tehnilistel põhjustel (info puudumise tõttu kaubal) ei ole arvesse võetud kaubas sisalduva tooraine päritolumaad. Kauba päritolumaad määratlemisel kasutas EKI kas kauba pakendil olevat joonkoodi või saatelehtede põhjal müüjate poolt antud infot (pakendamata kaupade – näiteks liha puhul).

mõjutas positiivselt õlleturul valitsev tihe konkurents, siin lisandus palju uusi tootenimetusi.

Importtoodete sortiment kasvas 13-s ja vähenes 10-s tootegrupis. Enim laienes sissetoodud toiduõli valik (+6). Importkaupade sortimendist oli suurim valik toidukaupu Soomest (15%), järgnes Lätis (12%), Saksamaal (11%), Itaalias (9%), Poolas (8%), Leedus (6%) ja Prantsusmaal valmistatud tooted (6%). Võrreldes 2008. aastaga vähenes saksa toodete osakaal importkaupade sortimendis 2%- ja soome kaupade osakaal 1%-punkti võrra. Eesti tooted olid esindatud 27-st tootegrupist 25-s, läti tooted 22-s, soome tooted 16-s, poola tooted 13-s ja leedu ja saksa tooted 12-s. Kokku oli importkaupu uuritud tootegruppides 2009. aasta mai algul müügil 39-st riigist (2008.a 42-st riigist). Uuringu läbiviimise ajal polnud importtoodetest müügil veise- ja sealiha ning kodumaistest tomateid ja makarone.

Kodumaise toidukauba positsioon tugevnes viimase aastaga enim linnuliha sortimendis (+13 nimetust; 69%-lt 82%-ni). Kodumaise linnuliha tootja AS Tall-egg on vahepealsetest raskustest väljumis ja müügil on varasemast suuremas valikus kodumaist linnuliha, mida tarbija võimalusel eelistab. Seetõttu polnud ka välismaise linnuliha nõudlus enam nii suur. Aastaga kasvas ka kodumaiste lihakonservide (+3%-punkti) ja juustu (+5%-punkti) osakaal sortimendis. Suurim kodumaise toidukauba positsiooni langus sortimendis võrreldes 2008. aastaga oli mitmendat aastat järjest kaerahelveste osas, kus kodumaiste toodete osakaal kaupluste valikus vähenes 32%-lt 22%-ni.

Vaatamata sellele, et sortimendi osas kodumaiste toidukaupade positsioon kauplustes paranes, jätkus teist aastat järjest eesti toidukaupade osakaalu tuntav langus tootegrupi rahalises **käibes**. Uuritud 27-st tootegrupist 17-s kodumaise toidukauba positsioon halvenes ja 6-s paranes. See näitab selgelt kodumaiste toodete allajäämist importkaupadele hinnakonkurentsisis ning mujal toodetud soodsamate kaupluste kaubamärgiga toodete turupositsiooni paranemist. Suurim negatiivne muutus oli teist aastat järjest kaerahelvestel, kus kodumaiste kaerahelveste osakaal käibes langes viimase aastaga 20%-punkti võrra 40%-lt 20%-le (2007.a 74%; tabel 1.5). Kodumaiseid kaerahelbeid toodab vaid AS Sangaste Linnas ja hinnakonkurentsisis jäävad need alla odavatele läti ja poola kaerahelvestele. Enamus tarbijaid peavad kaerahelbeid Haljas, Kati ja Lotte eesti toodeteks, kuid need eestipärased nimed on vaid Soomest, Poolast, Lätist, Leedust ja Ukrainast sissetoodud kaerahelvestele pakendajate poolt antud. Jätkus

suur langus ka eesti nisujahu osakaalus käibes, kus kodumaise jahu osakaal käibes langes aastaga 10%-punkti võrra 27%-ni (2007.a 78%).

Kodumaise linnuliha osakaal kasvas sarnaselt sortimendile ka linnuliha käibes, +7%-punkti võrra (käibes 74%-ni). Üha enam tarbijaid eelistab välismaisele kohalikku toodangut, seda enam et kodumaise linnuliha hind on langenud. Eesti tootjate juustu ning sulatatud (ja määride-)juustu osakaal juustude käibes tõusis viimase aastaga 3%-punkti võrra. Varem sortimendis olnud odavad importjuustud on kallinenud ja kodumaised tooted odavnenud ning see on eesti juustude positsiooni turul taas parandanud. Eestimaised Tere toorjuustud on tarbija hinnangul kõrge kvaliteediga ning paljude jaoks puudub põhjus eelistada importtooteid.

Toidukaupade **hinnad** Eesti kauplustes tõusid uuringus osalenud 27-st tootegrupist aastaga 16-s ja odavnesid 9-s. Importkaubad kallinesid 15-s ja odavnesid 7-s tootegrupis. Kodumaistest toodetest kallinesid aastaga enam lihakonservid (+33%) ja viin (+21%). Lihakonservide keskmise hinna tõusu tingisid sortimenti lisandunud Maag Lihatööstuse tavalisest kallimad ulukiliha konservid. Viina hinnatõusule andsid tugeva panuse aastatagusest kõrgemad aktsiisimäärad. Importtoodetest kallinesid enim suitsuvorstid (+35%) ja odavnesid keeduvorstid-viinerid (-33%) (tabel 1.10). Suitsuvorstide sortiment täienes keskmisest kallimate Prantsusmaalt ja Hispaaniast imporditud toodetega, keeduvorstide sortimendis vähenes nõudlust mitteomanud Soomest imporditud kalli keeduvorsti osakaal.

2009. aasta alguses viis EKI läbi järjekordse tarbijaküsitluse², mis näitas sarnaselt käesolevale uuringule, et viimase aastaga kodumaise toidukauba eelistamine vähenes võrreldes 2008. aastaga. Tarbija sissetuleku vähenedes ei ole alati võimalik järgida soovi eelistada kodumaiseid toidutooteid, kui need on kallimad. Suurema osa elanikkonna tarbimisharjumusi mõjutab toidukauba hind küllaltki suurel määral. Tarbijat eksitab samuti kauba maaletooja poolt ümberpakendatud importtoodetele eestimaiste nimede panemine ning kaupluse kaubamärgiga toodete lai valik, millest suur osa tooted ei ole Eestis valmistatud. Seetõttu peavad paljud tarbijad osa tooteid kodumaisteks, kuigi tegelikult need seda ei ole (nt Lotte, Haljas, Kati, Manni, Veski Mati kaubamärgiga tooted).

² Uurimistö "Elanike toitumisharjumused ja toidukaupade ostueelistused". Eesti Konjunktuuriinstituut. Tallinn 2009.